

НАУКОВА
ФІЛОЛОГІЧНА
ОРГАНІЗАЦІЯ
«ЛОГОС»

**Міжнародна
науково-практична конференція**

«СУЧАСНИЙ ВИМІР ФІЛОЛОГІЧНИХ НАУК»

21–22 липня 2017 р.

м. Львів

**НАУКОВА ФІЛОЛОГІЧНА
ОРГАНІЗАЦІЯ «ЛОГОС»**

**Міжнародна
науково-практична конференція**

«СУЧАСНИЙ ВИМІР ФІЛОЛОГІЧНИХ НАУК»

21–22 липня 2017 р.

м. Львів

УДК 80(063)
ББК 80я43
С 91

Сучасний вимір філологічних наук: Матеріали міжнародної
С 91 науково-практичної конференції: м. Львів, 21–22 липня 2017 р. – Львів:
ГО «Наукова філологічна організація «ЛОГОС», 2017. – 132 с.

Видається в авторській редакції. Редакційна колегія Наукової філологічної організації «ЛОГОС» не завжди поділяє погляди, думки, ідеї авторів та не несе відповідальності за зміст матеріалів, наданих авторами для публікації.

У виданні зібрані тези, подані на міжнародну науково-практичну конференцію «Сучасний вимір філологічних наук».

УДК 80(063)
ББК 80я43

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. ТЕОРІЯ ЛІТЕРАТУРИ, ПОРІВНЯЛЬНЕ ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

Давиденко І. О.

ІСТОРІОГРАФІЧНИЙ ДИСКУРС ПОРІВНЯЛЬНО-ТИПОЛОГІЧНОГО
ДОСЛІДЖЕННЯ ОБРАЗУ ПУБЛІА ОВІДІА НАЗОНА..... 6

СЕКЦІЯ 2. ЛІТЕРАТУРА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Акімова А. О.

ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧИЙ ДИСКУРС КИТАЙСЬКОЇ ДРАМИ:
ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ ДРАМАТУРГІЇ 11

Vietrova M. V.

ANGELA CARTER'S "JAPANESE TRILOGY" FROM "FIREWORKS":
A NEW LOOK AT FIXED GENDER ROLES 16

СЕКЦІЯ 3. ЗАГАЛЬНЕ, ПОРІВНЯЛЬНО-ІСТОРИЧНЕ, ТИПОЛОГІЧНЕ МОВОЗНАВСТВО

Darvazekh A. D.

LANGUAGE AS A DYNAMIC SOCIAL CONSTRUCT:
LANGUAGE CONSTRUCTION AND LANGUAGE ACQUISITION 20

Огієнко К. О.

ТЕРМІНОЛОГІЯ АКТУАЛЬНОГО ЧЛЕНУВАННЯ РЕЧЕННЯ
ТА ЙОГО СКЛАДОВИХ: ЛІНГВОІСТОРІОГРАФІЧНЕ ВИСВІТЛЕННЯ..... 24

Онищак Г. В.

ОСОБЛИВОСТІ ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНОЇ ГРУПИ «ЗЛО»
В ЗІСТАВНОМУ АСПЕКТІ 28

СЕКЦІЯ 4. ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ПЕРЕКЛАДУ

Руссва Н. О.

ПОНЯТТЯ КІНОДИСКУРСУ ТА КІНОТЕКСТУ В ЛІНГВІСТИЦІ:
КОМПАРАТИВНИЙ АСПЕКТ 32

СЕКЦІЯ 5. МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ

Приймачок О. І.

КОМБІНАЦІЯ ПЕРЕКЛАДАЦЬКИХ ПРИЙОМІВ
ЯК ФАКТОР МІЖМОВНОЇ ТА МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ 34

СЕКЦІЯ 6. УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЛІТЕРАТУРА

Андрощук К. М.

ПРОБЛЕМА ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ ДІЄСЛІВНИХ КАТЕГОРІЙ ВАЛЕНТНОСТІ
ТА ПЕРЕХІДНОСТІ/НЕПЕРЕХІДНОСТІ В СУЧАСНІЙ
УКРАЇНСЬКІЙ ГРАМАТИЦІ 38

Бойко В. М., Давиденко Л. Б.

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ
У ТВОРАХ ГРИГОРА ТЮТЮННИКА 42

СЕКЦІЯ 6. УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЛІТЕРАТУРА

Андрощук К. М.

викладач кафедри мовознавства

Вінницький національний технічний університет
м. Вінниця, Україна

ПРОБЛЕМА ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ ДІЄСЛІВНИХ КАТЕГОРІЙ ВАЛЕНТНОСТІ ТА ПЕРЕХІДНОСТІ/НЕПЕРЕХІДНОСТІ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ГРАМАТИЦІ

Граматичні дослідження кінця XX – початку XXI сторіччя спрямовані на перегляд усталених граматичних категорій та вироблення нових підходів до їхнього аналізу, оскільки саме «граматичні категорії зумовлюють внутрішній зв'язок окремих слів між собою і відношення їх до речення» [16, с. 30]. Аналіз граматичної будови сучасної української літературної мови на новітніх засадах зумовив глибоке зацікавлення відносно «новими» граматичними категоріями, зокрема й категорією валентності. Як відомо, валентність уперше виокремив у 1988 році французький мовознавець Л. Теньєр [15], а на слов'янському мовному ґрунті дослідив С.Д. Кацнельсон [6]. У системі дієслівних категорій валентність найтісніше пов'язана з категорією перехідності/неперехідності, оскільки обидві ці категорії передбачають спрямування дії на об'єкт.

Проблемі співвідношення дієслівної валентності та перехідності/неперехідності в сучасній українській граматиці присвячено багато досліджень, проте єдиної думки щодо статусу і місця кожної з них у системі категорій дієслова серед мовознавців і досі немає. З огляду на це наше дослідження, спрямоване на огляд та критичний аналіз наукових праць, присвячених проблемі взаємозв'язку дієслівних категорій валентності та перехідності / неперехідності, є актуальним.

Мета статті – аналіз та систематизація наукових поглядів українських лінгвістів щодо співвідношення дієслівних категорій валентності та перехідності/неперехідності.

Категорія перехідності/неперехідності має досить давню історію. Про неї згадано в українських граматиках кінця XVI ст., зокрема в розділах про стан дієслів. Сам термін, як зауважує О.Є. Заневич, уперше в 1619 р. ужив М. Смотрицький [5, с. 34]. Однак у самотійну категорію перехідності/неперехідності було виокремлено лише наприкінці XIX ст. – початку XX ст. [5, с. 27]. З того часу ця категорія потрапляє в поле зору українських граматиків. Спочатку її трактували на формально-граматичних засадах як здатність (чи нездатність) дієслова сполучатися з іменником у формі знахідного відмінка без прийменника чи у формі родового відмінка, що вживається з часткою *не* або передає значення частини від цілого. Послідовниками такого підходу в українському мовознавстві є М.А. Жовтобрюх [3], О.С. Мельничук [11],

В.М. Русанівський [13], М.Я. Плющ [13] та ін. Такий формально-граматичний підхід швидко утвердився у вітчизняній граматиці і став традиційним.

Пізніше сформувалися й інші підходи до витлумачення категорії перехідності/неперехідності. Розглядаючи її як лексико-семантичну (В.М. Русанівський [13], Н.Й. Марчук [8]), лексико-синтаксичну (А.П. Грищенко [10], Л.І. Мацько [10]), морфолого-словотвірну-синтаксичну (К.Г. Городенська [2]), морфологічно опосередковану семантико-синтаксичну (О.Є. Заневич [5]) або як морфолого-семантико-синтаксичну категорію (В.В. Мозгунов [11], Т.В. Любченко [7]) українські науковці розширюють вузькоформальні синтаксичні засади трактування перехідності і обстоюють думку, згідно з якою форма іменника, що називає предмет або істоту в об'єктній позиції, не впливає на розмежування перехідних і неперехідних дієслів, тобто залежний від перехідного дієслова іменник може бути виражений будь-якою відмінковою та приєднанково-відмінковою формою.

Отже, у новітній лінгвоукраїністиці поступово утверджується кваліфікація перехідності/неперехідності як передусім семантичної властивості дієслова, що виявляється синтаксично: у здатності поширюватися чи не поширюватися на об'єкт. Таке визначення зближує перехідність/неперехідність з валентністю, яку на сучасному етапі розвитку лінгвоукраїністики трактують як дієслівну категорію, що позначає вміщену в лексичному значенні слова здатність приєднувати до себе інше повнозначне слово [1; 2; 4; 7; 9; 12]. Саме тому трактування перехідності у руслі семантичного підходу як об'єктної валентності спричиняє неузгодженість у найменуванні граматичного явища переходу дії на об'єкт: паралельно функціонують дві категорії, в основі яких лежить та сама семантико-синтаксична ознака спрямування дії на об'єкт.

У зв'язку з цим в українській граматиці постало питання доцільності виокремлення двох категорій з тотожною семантичною основою – валентності та перехідності/неперехідності. Зокрема, І.Р. Вихованець вважає, що немає достатніх підстав виділяти в граматичній структурі української мови категорію перехідності/неперехідності і пропонує взагалі замінити її дієслівною категорією валентності, стверджуючи, що «введення поняття дієслівної валентності робить розмежування явищ перехідності і неперехідності зайвим» [1, с. 91].

На противагу цій думці, М.Я. Плющ констатує, що перехідність «у сучасних лінгвістичних дослідженнях розглядають як синтаксичну категорію валентності» [13, с. 229] і все ж розмежовує поняття перехідності й валентності, вважаючи їх самостійними дієслівними категоріями.

Т.Є. Масицька також не ототожнює ці дієслівні категорії, однак і не заперечує їхньої взаємодії. «Валентність дієслова найвиразніше виявляє свої особливості на тлі дієслівної категорії перехідності/неперехідності», – стверджує українська дослідниця [9, с. 12]. Водночас вона підтримує думку І.Р. Вихованця щодо недоцільності подальшого функціонування в сучасній українській літературній мові перехідності/неперехідності як окремої граматичної категорії, оскільки «валентність набагато точніше характеризує сполучувальні можливості дієслова, ніж перехідність, яка не охоплює значення називного відмінка і не

відтворює повної картини організації речення, даючи їй певну характеристику» [9, с. 13].

Однак переважна більшість сучасних граматистів наголошує на тому, що категорія валентності синтаксично й семантично ширша за категорію перехідності/неперехідності, а тому «поглинає» її. Зважаючи на це вони пропонують розглядати перехідність дієслова як тип валентності, а саме як правобічну об'єктну дієслівну (предикатну) валентність. Зокрема, А.П. Загнітко вважає, що значення категорії перехідності/неперехідності «належить до синтаксичних властивостей дієслова (становлячи одну з особливостей правобічної (сильно-керованої) валентності окремої групи слів (перехідність) і характеризуючись граматичним значенням об'єкта), і виступає частково величиною міжрівневої граматичної категорії валентності [4, с. 181].

В.В. Мозгунов визначає перехідність як тип правобічної валентності, що «відбиває його потенційну здатність керувати прямим об'єктом», кваліфікувавши її як предикативно дієслівну категорію. [11, с. 28].

К.Г. Городенська також розглядає перехідність дієслова як тип валентності, що зумовлена семантикою предиката, яка «визначає здатність/нездатність ді поширюватися/не поширюватися на об'єкт – конкретний предмет або істоту вжиті у валентно зумовленій дієсловом об'єктній позиції» [2, с. 250].

Т.В. Любченко, услід за А.П. Загнітком, В.В. Мозгуновим, К.Г. Городенською, теж вважає перехідність типом валентності, оскільки «валентність визначає всі залежні від дієслова елементи, тоді як перехідність визначає особливості відношень дієслова до правобічного актанта» [7, с. 53].

Отже, в сучасному українському мовознавстві досі не вироблено єдиного погляду щодо співвідношення дієслівних категорій перехідності/неперехідності та валентності, що зумовлено неоднаковими засадами, на які спираються українські дослідники під час потрактування перехідності/неперехідності. Залежно від таких засад, можна виокремити три основні підходи щодо співвідношення перехідності/неперехідності та валентності: 1) перехідність/неперехідність і валентність – окремі, але взаємопов'язані категорії дієслова (М.Я. Плющ); 2) перехідність/неперехідність і валентність – самостійні категорії дієслова, які, однак, недоцільно розмежовувати, зважаючи на їхню спільну семантичну сутність (І.Р. Вихованець, Т.Є. Масицька); 3) категорія дієслівної валентності ширша за категорію перехідності/неперехідності, що є лише типом валентності (К.Г. Городенська, А.П. Загнітко, В.В. Мозгунов, Т.В. Любченко). На нашу думку, для адекватного потрактування категорії перехідності/неперехідності, її статусу та місця в системі дієслівних категорій потрібно аналізувати перехідність/неперехідність дієслів цілісно – на комплексних засадах, зважаючи і на формально-граматичні вияви, і на її семантичну зумовленість.

Список використаних джерел:

1. Вихованець І.Р. Частини мови в семантико-граматичному аспекті / І.Р. Вихованець. – К. : Наукова думка, 1988. – 255 с.

2. Городенська К.Г. Дієслово / К.Г. Городенська // Теоретична морфологія української мови. Академічна граматика української мови / [І.Р. Вихованець, К.Г. Городенська] ; за ред. І.Р. Вихованця. – К. : Пульсари, 2004. – С. 217–297.
3. Жовтобрюх М.А. Курс сучасної української літературної мови : [підруч. для ф-тів мови і л-ри пед. ін-тів] / М.А. Жовтобрюх. – Ч. І. – К. : Вища школа, 1972. – С. 320–370.
4. Загнітко А.П. Теоретична граматика української мови. Морфологія / А.П. Загнітко. – Донецьк : ДонНУ, 1996. – 662 с.
5. Заневич О.Є. Перехідні та неперехідні дієслова в пам'ятках української мови XVI – I половини XVII ст. [Текст] : дис... кандидата філол. наук : 10.02.01 / Заневич Ольга Євгенівна. – Львів, 2011. – 365 с.
6. Кацнельсон С.Д. Типология языка и речевое мышление / С.Д. Кацнельсон. – Л. : Наука, 1972. – 216 с.
7. Любченко Т.В. Перехідність як тип валентності дієслова в сучасній новогрецькій мові) [Текст] : дис... кандидата філол. наук : 10.02.14 / Любченко Тетяна Вікторівна. – К., 2009. – 209 с.
8. Марчук Н.Й. Дієслово / Н.Й. Марчук // Сучасна українська мова : [підручник] / [О.Д. Пономарів, В.В. Різун, Л.Ю. Шевченко та ін.] ; за ред. О.Д. Пономарева. – 2-ге вид., перероб. – К. : Либідь, 2001. – С. 169–188.
9. Масицька Т.Є. Граматична структура дієслівної валентності / Т.Є. Масицька. – Луцьк: Ред.-вид. відд. Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 1988. – 208 с.
10. Мацько Л.І. Дієслово / Л.І. Мацько, А.П. Грищенко // Сучасна українська літературна мова : [підручник] / [А.П. Грищенко, Л.І. Мацько, М.Я. Плющ та ін.] ; за ред. А. П. Грищенка. – 3-тє вид. – К. : Вища школа, 2008. – С. 360–397.
11. Мельничук О.С. Словосполучення / О.С. Мельничук // Сучасна українська літературна мова: Синтаксис / за заг. ред. акад. І.К. Білодіда. – К.: Наук. думка, 1972. – С. 51–117.
12. Мозгунов В.В. Перехідність як тип валентності дієслова (на матеріалі української мови) [Текст] : дис... кандидата філол. наук : 10.02.14 / Мозгунов Володимир Володимирович. – Донецьк, 1997. – 223 с.
13. Плющ М.Я. Граматика української мови : у 2 ч. : [підручник] / Ч. 1. Морфеміка. Словотвір. Морфологія / М.Я. Плющ. – К. : Вища шк., 2005. – 286 с.
14. Русанівський В.М. Структура українського дієслова / В.М. Русанівський. – К : Наукова думка, 1971. – 315 с.
15. Теньер Л. Основы структурного синтаксиса / Люсьен Теньер ; [пер. с франц. : И.М. Богуславский, Л.И. Лухт, Б.П. Нарумова, С.Л. Сахно]; за ред. В.Г. Гака. – М. : Прогресс, 1988. – 654 с.
16. Шахматов А.А. Историческая морфология русского языка / А.А. Шахматов. – М. : Государственное учебно-педагогическое издательство Министерства просвещения РСФСР, 1957. – 400 с.